

Ikramova Kamola Shavkatovna,
*Oila va gender ilmiy-tadqiqot
instituti tayanch doktoranti*

YOSH OILA VA UNDA YUZAGA KELADIGAN ZIDDIYATLAR IJTIMOY-PSIXOLOGIK FENOMEN SIFATIDA

Annotatsiya. Maqolada yosh oilalarda yuzaga keladigan nizolar ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida ko'rib chiqilib, mojarolarni hal qilishning sabablari, turlari va usullari tahlil qilinadi. Yosh oilaning munosabatlari va barqarorligini mustahkamlash uchun samarali muloqot va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligi ta'kidlangan.

Аннотация. В статье рассматриваются конфликты, возникающие в молодых семьях, как социально-психологическое явление. Анализируются причины, типы и способы разрешения конфликтов. Подчеркивается важность развития навыков эффективного общения и решения проблем для укрепления отношений и стабильности молодой семьи.

Annotation. The article examines conflicts that arise in young families as a socio-psychological phenomenon, causes, types, and ways of resolving conflicts are analyzed as well. The importance of developing effective communication and problem-solving skills for strengthening relationships and stability of a young family is emphasized.

Tayanch so'zlar: yosh oila, nizolar, muloqot, munosabatlar, moslashish, barqarorlik, rivojlanish.

Ключевые слова: молодая семья, конфликты, общение, отношения, адаптация, стабильность, развитие.

Keywords: young family, conflicts, communication, relationships, adaptation, stability, development.

Yosh oilalardagi nizolarni o'rganish oila psixologiyasi, ijtimoiy psixologiya va konfliktologiya sohasidagi nazariy ishlanmalarga asoslanadi. Tizimli yondashuvga ko'ra, oila har biri o'ziga xos funksiyalarni bajaradigan va umuman oilaning ishlashiga ta'sir qiladigan quyi tizimlardan (oilaviy, ota-ona, qarindoshlik) iborat yagona tizim sifatida qaraladi.

Kirish. Rivojlanishning dastlabki bosqichida bo'lgan yosh oilada er-xotinning bir-biriga moslashishi va oilaviy munosabatlarni shakllantirish jarayonining ajralmas qismi bo'lgan bir qator muammolar va nizolarga duch keladi. Yosh oiladagi nizolar murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa bo'lib, ularni samarali hal qilish va oilaviy aloqalarni mustahkamlash uchun chuqur o'rganish va tushunishni talab qiladi [1].

Maqsad va uni asoslash. Yosh oilalarda yuzaga keladigan nizolarni ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida tahlil qilish, ularning sabablari, turlari va ularni hal qilish usullarini aniqlashdir.

Tadqiqot vazifalari:

- yosh oilalardagi nizolarni o'rganishning nazariy jihatlarini ko'rib chiqish;
- yosh oilalarda nizolarning asosiy sabablarini aniqlash;
- yosh oilalarga xos bo'lgan nizolar turlarini tahlil qilish;
- yosh oilalarda nizolarni hal qilishning samarali usullarini aniqlash.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Tadqiqotning uslubiy asosi sifatida yosh oilani o'zaro bog'liq elementlardan tashkil topgan va muayyan funksiyalarni bajaradigan yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqishga imkon beradigan tizimli va tarkibiy-funksional yondashuvlar ishlatilgan [2]. Ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, ma'lumotlarni sintez qilish va umumlashtirish usullari qo'llanilgan.

Yosh oilalarda nizolarni o'rganishning nazariy jihatlarini.

Yosh oilalardagi nizolarni o'rganish oila psixologiyasi, ijtimoiy psixologiya va konfliktologiya sohasidagi nazariy ishlanmalarga asoslanadi. Tizimli yondashuvga ko'ra, oila har biri o'ziga xos funksiyalarni bajaradigan va umuman oilaning ishlashiga ta'sir qiladigan quyi tizimlardan (oilaviy, ota-ona, qarindoshlik) iborat yagona tizim sifatida qaraladi [3]. Quyi tizimlardan birida nizolarning paydo bo'lishi butun oila tizimining barqarorligini buzilishiga olib kelishi mumkin.

Strukturaviy va funksional yondashuv nuqtai nazaridan oila bir qator muhim funksiyalarni bajaradigan ijtimoiy institut sifatida qaraladi, bular: reproduktiv, tarbiyaviy, iqtisodiy, iqtisodiy, hissiy va boshqalar. Yosh oiladagi nizolar ushbu funksiyalarni bajarishdagi nomuvofiqliklar, turmush o'rtoqlarning oilaviy rollar haqidagi taxminlari va g'oyalardagi farqlar tufayli yuzaga kelishi mumkin.

Oila psixologiyasi doirasida nizolar oilaviy hayotning muqarrar qismi sifatida qaraladi, bu munosabatlarni rivojlantirish va turmush o'rtoqlarning shaxsiy o'sishi manbai bo'lib xizmat qiladi [4]. Biroq halokatli, hal qilinmagan mojarolar oila uchun jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin, hatto uning parchalanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Yosh oilalarda nizolarning asosiy sabablari.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish yosh oilalarda nizolarning bir qator asosiy sabablarini aniqlashga imkon berdi:

1. Turmushdagi shaxslarning qadriyatlari va dunyoqarashlaridagi farqlar. Ularning har biri oilaviy hayot, bir-biriga mos kelmasligi mumkin bo'lgan rollar va majburiyatlarni taqsimlash haqida o'z g'oyalariga ega, bu esa nizolarga olib keladi [5].

2. Rollar va majburiyatlarni taqsimlashdagi muammolar. Yosh turmush o'rtoqlar ko'pincha oiladagi rollarini muvofiqlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, ayniqsa ikkala sherik ham martaba va shaxsiy o'zini o'zi anglashga e'tibor qaratganda [6].

3. Moliyaviy qiyinchiliklar. Oilani ta'minlash, uy-joy masalasini hal qilish zarurati bilan bog'liq moddiy muammolar yosh oilada keskinlik va nizolar manbayi bo'lishi mumkin [7].

4. Qarindoshlarning aralashuvi. Ota-onalarning haddan tashqari aralashuvi, ularning yosh oilaning hayotini nazorat qilish va ta'sir o'tkazishga urinishlari turmush o'rtoqlar o'rtasidagi nizolarga olib kelishi mumkin [8].

5. Qadriyat ziddiyatlari turmush o'rtoqlarning hayotiy ustuvorliklari, munosabatlari va oilaviy hayotning eng muhim jihatlari haqidagi g'oyalaridagi farqlar tufayli yuzaga keladi.

6. Hissiy mojarolar, hissiy ehtiyojlar va his-tuyg'ularni ifodalash usullaridagi farqlar, hissiy qo'llab-quvvatlash va turmush o'rtoqlar o'rtasidagi o'zaro tushunishning yetishmasligi tufayli yuzaga keladi.

7. Rashk va ishonchsizlikka asoslangan nizolar, xiyonatga shubha qilish, sherikni yo'qotish qo'rquvi, uning his-tuyg'ulari va sadoqatiga nisbatan ishonchsizlik tufayli yuzaga keladi.

8. Vazifalarni taqsimlash bilan bog'liq nizolar oilada yetakchilik va hukmronlik uchun kurashda, bir turmush o'rtog'ining boshqasini nazorat qilish istagida namoyon bo'ladi.

Yosh oilalarda nizolarni hal qilishning samarali usullari.

Yosh oilalardagi nizolarni konstruktiv hal qilish va oilaviy munosabatlarni mustahkamlash uchun quyidagi ko'nikma va strategiyalarni ishlab chiqish muhimdir:

1. Ochiq va tushunarli muloqot. Er-xotinlar tanqid, ayblovlari va manipulyatsiyadan qochib, o'z fikrlari, his-tuyg'ulari va ehtiyojlarini ochiq ifoda etishni o'rganishlari kerak.

2. Bir-birini tinglash va eshitish qobiliyati. Empatiyani namoyon etish, sherikning nuqtai nazarini tushunishga harakat qilish juda muhim, garchi u o'zidan farq qilsa ham [3].

Rashk va ishonchsizlikka asoslangan nizolar xiyonatga shubha qilish, sherikni yo'qotish qo'rquvi, uning his-tuyg'ulari va sadoqatiga nisbatan ishonchsizlik tufayli yuzaga keladi.

Shaxsiy o'sishni va bir-birining o'zini anglashini qo'llab-quvvatlash. Bir-birining intilishlari va maqsadlarini hurmat qilish, unga hissiy yordam berish va muvaffaqiyatga erishishda yordam berish umumiy munosabatlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Murosaga kelishga tayyorlik. Ikkala turmush o'rtoq'ining manfaatlarini hisobga olgan holda o'zaro maqbul yechimlarni topish ko'plab nizolarni hal qilishning kalitidir [4].

4. Muammolarni birgalikda hal qilish. Er-xotinlar vujudga kelayotgan qiyinchiliklarni birgalikdagi sa'y-harakatlar va hamkorlikni umumiy vazifalar sifatida qabul qilishlari kerak [5].

5. Bir-birining shaxsiy chegaralari va ehtiyojlarini hurmat qilish. Har bir sherikning shaxsiy makonga, sevimli mashg'ulotlariga, do'stlariga bo'lgan huquqini tan olish ko'plab nizolarning oldini olishga yordam beradi [6].

6. O'z-o'zini boshqarish va hissiyotlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish. O'zingizning hissiy reaksiyalaringizni boshqarish, stress va salbiy tajribalarni boshqarish qobiliyati ziddiyatli vaziyatlarda yanada konstruktiv xatti-harakatlarga yordam beradi.

7. Mutaxassislardan yordam so'rash. Er-xotinlar mustaqil ravishda hal qila olmaydigan jiddiy, uzoq davom etadigan nizolar bo'lsa, o'z vaqtida oilaviy psixologlar yoki maslahatchilarga murojaat qilish muhimdir [7].

Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish va muammolarni hal qilishdan tashqari, yosh oilada munosabatlarni mustahkamlash uchun quyidagi jihatlariga e'tibor berish muhimdir:

Romantika va hissiy yaqinlikni saqlash. Muntazam ravishda birga vaqt o'tkazish, tanishish va bo'sh vaqtni birgalikda o'tkazish munosabatlardagi sevgi va ehtirosni saqlashga yordam beradi.

Shaxsiy o'sishni va bir-birining o'zini anglashini qo'llab-quvvatlash. Bir-birining intilishlari va maqsadlarini hurmat qilish, unga hissiy yordam berish va muvaffaqiyatga erishishda yordam berish umumiy munosabatlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kelajak uchun umumiy maqsadlar va rejalarni shakllantirish. Birgalikda intilishlarga ega bo'lish, oilaning kelajagini muhokama qilish va rejalashtirish birlik tuyg'usini yaratadi va turmush o'rtoqlar o'rtasidagi hissiy aloqani mustahkamlaydi.

Tahlil natijalari ko'pchilik tadqiqotchilarning yosh oilalardagi nizolar er-xotinning bir-biriga moslashishi va oilaviy tizimni shakllantirish jarayonining muqarrar qismi ekanligi haqidagi fikriga mos keladi [3,4,5]. Shu bilan birga, mojarolarni konstruktiv hal qilish va samarali muloqot va o'zaro ta'sir o'tkazish ko'nikmalarini rivojlantirish munosabatlarni mustahkamlash va halokatli oqibatlarining oldini olishda muhim rol o'ynashi ta'kidlangan [6,7].

Shu bilan birga, ba'zi mualliflarning ta'kidlashicha, oilaviy qadriyatlarining o'zgarishi, individualizm va egosentrizmning kuchayishi

bilan ajralib turadigan zamonaviy sharoitda yosh oilalardagi nizolar yanada keskin va halokatli xarakterga ega bo'ladi [Kozlov, 2010; Krishtal, 2002]. Shu munosabat bilan, yosh turmush o'rtoqlarning psixologik savodxonligini oshirish, ularga konstruktiv hamkorlik ko'nikmalarini o'rgatish va o'z vaqtida professional yordam so'rash vazifasi alohida ahamiyatga ega.

Ijtimoiy-madaniy omillarning yosh oilalardagi nizolarning o'ziga xos xususiyatlariga ta'sirini ham hisobga olish muhimdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turli madaniyatlarda va ijtimoiy qatlamlarda er-xotinning roli va majburiyatlari, nizoli vaziyatlarda muayyan xatti-harakatlarning maqbulligi to'g'risida turli xil g'oyalar bo'lishi mumkin. Ushbu xususiyatlarni hisobga olish oilaviy nizolarning oldini olish va hal qilishda madaniy jihatdan o'ziga xos yondashuvlarni ishlab chiqish uchun zarurdir.

Qo'shimcha o'rganishni talab qiladigan yana bir muhim jihat-bu yosh oilalardagi nizolarning bolalarning rivojlanishi va psixologik farovonligiga ta'siri. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, surunkali oilaviy nizolarda tarbiyalangan bolalar hissiy, ijtimoiy va kognitiv sohalarida qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Shu munosabat bilan, yosh otionalarga nizolarni konstruktiv hal etish va qulay oilaviy muhit yaratish ko'nikmalarini o'rgatishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish oilaviy psixologiya va pedagogikaning muhim vazifasi bo'lib tuyuladi.

Yakuniy qism. Tahlil shuni ko'rsatadiki, yosh oilalardagi nizolar ko'plab omillar tufayli yuzaga keladigan murakkab ijtimoiy-psixologik hodisalar – bu er-xotinning oilaviy rollari haqidagi qadriyatlar, umidlari va g'oyalaridagi farqlar, vazifalarni taqsimlashdagi muammolar, moliyaviy qiyinchiliklar, qarindoshlarning aralashuvi va sheriklarning individual psixologik xususiyatlaridir.

Mojarolarni konstruktiv hal qilish va yosh oilada munosabatlarni mustahkamlash uchun ochiq va halol muloqot, hamdardlik, murosaga kelish, muammolarni birgalikda hal qilish, shaxsiy chegaralar va bir-birining ehtiyojlarini hurmat qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir. Jiddiy, uzoq davom etadigan nizolar bo'lsa, o'z vaqtida oilaviy psixologlar va maslahatchilardan yordam so'rash kerak.

Yosh oilada munosabatlarni mustahkamlash, shuningdek, romantikani va hissiy yaqinlikni saqlash, shaxsiy o'sishni va bir-birining o'zini anglashini qo'llab-quvvatlash, kelajak uchun umumiy maqsadlar va rejalarini shakllantirish, har bir turmush o'rtog'ining individualligi va shaxsiy manfaatlarini saqlab qolish orqali osonlashadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, yosh oilalardagi nizolar ko'plab omillar tufayli yuzaga keladigan murakkab ijtimoiy-psixologik hodisalar – bu er-xotinning oilaviy rollari haqidagi qadriyatlar, umidlari va g'oyalaridagi farqlar, vazifalarni taqsimlashdagi muammolar, moliyaviy qiyinchiliklar, qarindoshlarning aralashuvi va sheriklarning individual psixologik xususiyatlaridir.

Ushbu sohadagi keyingi tadqiqotlarning istiqbolli yoʻnalishlari ijtimoiy-madaniy omillarning yosh oilalardagi nizolarning oʻziga xos xususiyatlariga taʼsirini oʻrganish, oilaviy nizolarning oldini olish va hal qilishda madaniy jihatdan oʻziga xos yondashuvlarni ishlab chiqish, shuningdek, yosh oilalardagi nizolarning bolalarning rivojlanishi va psixologik farovonligiga taʼsirini oʻrganishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. *Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование.* – М.: Класс, 2005. – 208 с.
2. *Андреева Т.В. Психология семьи.* – Санкт-Петербург: Питер, 2013. – 336 с.
3. *Антонов А.И. Социология семьи.* – Москва: ИНФРА-М, 2015. – 640 с.
4. *Варга А.Я. Введение в системную семейную психотерапию.* – Москва: Когито-Центр, 2017. – 182 с.
5. *Гришина Н.В. Психология конфликта.* – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 544 с.
6. *Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования.* – Москва: Гардарики, 2009. – 320 с.
7. *Козлов Н.И. Семейные конфликты.* – Санкт-Петербург: Питер, 2010. – 160 с.
8. *Кришталь В.В., Григорян С.Р. Сексология.* – Москва: Per Se, 2002. – 879 с.